

CHẤT LIỆU QUÝ CHO ĐIỆN ẢNH: TRƯỜNG HỢP TÁC PHẨM CỦA NGUYỄN HUY THIỆP

NGÔ THỊ THẨM*

Tóm tắt: Trong dòng chảy của văn học Việt Nam, Nguyễn Huy Thiệp là một trong những cây bút có đóng góp lớn. Với giọng văn sắc sảo, lối kể chuyện đa thanh, nhân vật đa chiều, sáng tác của ông không chỉ tạo nên những cuộc tranh luận sôi nổi trong giới nghiên cứu mà còn trở thành chất liệu nghệ thuật phong phú cho nghệ thuật sân khấu và điện ảnh. Trong hơn ba thập niên qua, nhiều truyện ngắn và kịch đã được xây dựng thành các bộ phim, nhất là việc chuyển thể truyện ngắn của ông sang các tác phẩm điện ảnh.

Từ khóa: văn xuôi, kịch, điện ảnh, hình tượng, đổi mới

Abstract: In the currents of Vietnamese literature, Nguyen Huy Thiep is one of the writers with great contributions. With a sharp writing style, multi-narrative storytelling, and multi-dimensional characters, his works not only create heated debates in the research community but also become rich artistic materials for theater and cinema. Over the past three decades, many of his short stories and plays have been made into films, especially the adaptation of his short stories into cinema works.

Keywords: prose, drama, cinema, imagery, renovation

Nguyễn Huy Thiệp (1950-2021) là nhà văn ghi nhiều dấu ấn trong sáng tác văn chương. Tốt nghiệp trường Đại học Sư phạm, ông tham gia giảng dạy ở các địa phương vùng Tây bắc, sau đó làm ở Bộ giáo dục và các công việc khác. Đối với nghề viết văn, Nguyễn Huy Thiệp xuất hiện khá muộn nhưng được xem là cây bút ghi nhiều dấu ấn đậm nét và thành công ở mảng truyện ngắn.

Trong sự nghiệp cầm bút của mình, Nguyễn Huy Thiệp đã để lại nhiều tác phẩm với nhiều thể loại mang giá trị cao. Dù là thể loại nào thì tác phẩm của ông như những

luồng gió mới thổi vào suy nghĩ của người đọc về cuộc sống, về những giá trị nhân sinh đang đặt ra. Ta biết đến các tác phẩm tiêu biểu của ông như: loạt truyện ngắn *Phẩm tiết, Vàng lửa, Kiếm sắc, Muối của rừng, Nàng Sinh, Cô My, Vết trượt, Trống về hưu, Những ngọn gió Hua Tát, Những người thợ xẻ, Bài học nông thôn, Thương nhớ đồng quê, Con gái thủy thần, Tâm hồn mẹ...*; Tiểu thuyết: *Tiểu Long Nữ, Tuổi hai mươi yêu dấu, Gạ tình lấy điếm*; Kịch: *Hoa sen nở ngày 29 tháng 4, Tình yêu còn lại, Cái chết bị che đậy, Nhà Osin...*; Tiểu luận phê bình: *Giăng lưới bắt chim*.

Chân dung nhà văn Nguyễn Huy Thiệp

Tướng về hưu lên phim

Tướng về hưu là một trong những truyện ngắn gây tiếng vang lớn, một trong những đỉnh cao trong sự nghiệp sáng tác của Nguyễn Huy Thiệp. Tác phẩm thể hiện rõ lối viết rạch ròi, trần trụi, không sắc thái biểu cảm của Nguyễn Huy Thiệp về con người và mối qua hệ giữa con người, đặc biệt là sự trở về cuộc sống đời thường của người lính. Nếu như trước năm 1975 viết về đề tài người lính với vẻ đẹp của tinh thần yêu nước thì trong tác phẩm này Nguyễn Huy Thiệp lại đặt ra rất nhiều câu hỏi khi người lính trở về đời thường, họ có thể hòa đồng hay không? Tướng Thuấn nhân vật chính của truyện, người anh hùng oanh liệt với những đau thương từ chiến trường trở về. Nhà văn không miêu tả người lính ấy trở về với những tám huy chương mà là sự cô đơn, lạc loài trong ngôi nhà của mình, cuộc sống bắt đầu xáo trộn, cái nét vốn đã ổn định từ lâu theo cái thực dụng bị khuấy đảo. Câu nói “cả nhà bình quân” của nhân vật Thủy như chứng minh ông tướng Thuấn đang muốn một nếp sống theo suy nghĩ của người lính, của quân đội. Thế nhưng cuộc sống thực dụng, vụ lợi cá nhân đã bao trùm khắp căn nhà ấy chứ không phải là sự gắn kết trong tình đồng đội, sự hy sinh. Kết thúc câu chuyện, người lính ấy được trở về chiến trường và hy sinh trên chiến trường là một cái kết đầy nhân văn mà nhà văn

dành cho nhân vật của mình. Bằng nghệ thuật trần thuật đặc sắc, giọng văn lạnh lùng đầy tính triết lý, ngôi kể thứ nhất xưng “tôi”, tác phẩm gọi cho người đọc nhiều suy nghĩ và day dứt về sự thay đổi đạo đức xã hội, con người dần mất phương hướng và mất đi những giá trị nhân văn bởi cơ chế thị trường.

Đạo diễn Nguyễn Khắc Lợi đã xây dựng bộ phim cùng tên, giữ nguyên cốt truyện và hệ thống nhân vật. Bộ phim vừa thể hiện tinh thần của tác phẩm văn học, vừa dùng ngôn ngữ riêng để chạm tới cảm xúc của người xem. Trong phim, hình tượng ông tướng Thuấn vẫn giữ nguyên được những khí chất của tác phẩm văn học. Nhờ ngôn ngữ kể chuyện của điện ảnh và diễn xuất của diễn viên, nhân vật đã trở nên gần gũi và bộc lộ trực tiếp những trăn trở suy nghĩ về sự bất lực của người lính khi sống trong ngôi nhà của mình. Những chi tiết chính trong tác phẩm cũng được xây dựng rõ trong phim

Poster phim *Tướng về hưu*

như: đám ma, đám cưới, nhất là chi tiết lấy bào thai từ viện về nuôi chó của Thủy... Chứng kiến những hiện thực đó, ông Thuấn nhận ra những nỗi đau, nỗi đau từ sự mất dần nhân tính, còn đâu lý tưởng mà người lính mang trên mình, chiến đấu hy sinh vì những điều tốt đẹp. Nếu như trong truyện ông tướng Thuấn chết ở chiến trường thì trong phim, đạo diễn đã thay một cái kết khác, đó là cái chết hiện thực và bi thương.

Từ tác phẩm văn học cho đến phim, chúng ta không khỏi trăn trở cho câu hỏi người lính trở về sẽ như thế nào? Thời bình và thời chiến giữa con người với con người, giữa lý tưởng nhân văn với hiện thực? Sự xót thương cho những con người lạc lõng cô đơn giữa thời cuộc hay chính là sự mỉa mai về sự sa sút nhân tính, sự mất mát tinh thần trong đời sống mới của những con người...

Điều gọi về từ niềm *Thương nhớ đồng quê*

Thương nhớ đồng quê – tác phẩm mang nhiều nét khám phá về miền quê Bắc Bộ. Có lẽ xuất phát từ suy nghĩ và cảm thức của một người nhà quê nên Nguyễn Huy Thiệp thường tìm đến với đề tài nông thôn. Đọc *Thương nhớ đồng quê*, chúng ta cảm nhận được hơi thở của rơm rạ mùa gặt, thoát thai bởi những lưu luyến đối với quê hương. Trong truyện ngắn này, Nguyễn Huy Thiệp đã cất công đặt vào những trang viết của mình từng hơi thở của đất, của con người nơi ruộng đồng, thôn dã. Mỗi chi tiết, nhỏ thôi nhưng thấm đượm từng mảnh hồn quê đối nghịch với cái mà thế giới hiện đại ngoài kia đã bị khói bụi thổi bay chất quê trong tâm hồn. Thế giới đó thức tỉnh ta giá trị làm người và những suy nghĩ về con người, về cuộc sống. Trong dòng suy nghĩ của Nhân khát khao về một vùng quê thay đổi từ đời sống cho đến nhận thức của con người. Những con người làng quê ấy là những mảnh đời cơ cực, có những nỗi niềm riêng nhưng họ không ngừng mong ước về một cuộc sống tốt đẹp. Nhân tâm sự “ Tôi

mơ mộng lắm, hay nghĩ”, đó là suy nghĩ của chàng thanh niên mới lớn với nhiều khát vọng. Ngừ - người phụ nữ chịu đựng nhiều cam chịu, sự đấu tranh giữ lòng chung thủy với khát vọng về hạnh phúc. Còn Quyên cũng là nhân vật xuất hiện với những suy nghĩ và hành động khác với Ngừ. Ở nhân vật này là sự khác biệt với những con người nông thôn, đó là lối sống bất cần, tự tin và tự do. Dòng suy nghĩ của con người được khai thác rõ hơn và đầy giá trị qua bức tranh đồng quê. Có lẽ ẩn sâu trong bức tranh ấy là tiếng gọi trở về với những điều có giá trị là bình yên, là nét văn hóa làng quê, là sự bao dung và một trái tim đầy khát khao.

Bộ phim *Thương nhớ đồng quê* đã được đạo diễn Đặng Nhật Minh chuyển thể thành công từ hai truyện ngắn của Nguyễn Huy Thiệp là *Thương nhớ đồng quê* và *Bài học nông thôn*. Nếu như trong tác phẩm hình ảnh con người và làng quê được biểu hiện qua lối kể chuyện giản dị, mộc mạc của nhân vật “tôi”, thì trong phim từ tính cách, hành động và tâm lý nhân vật được chuyển động một cách linh hoạt, hấp dẫn, đánh thức thị giác của người xem. Chính những tác động không nhỏ đến thị giác đó khiến khán giả cảm nhận không gian, thời gian và mối quan hệ giữa các nhân vật rõ hơn. Từ đó, tác giả gửi gắm những thông điệp về sự khát khao vươn tới những giá trị tốt đẹp của các nhân vật trong bức tranh đồng quê trữ tình thanh dịu.

Truyện trong rừng – lạc lối

Truyện *Những người thợ xẻ* - người đọc cảm nhận được danh giới mỏng manh giữa con người và con thú, giữa tội ác và lương thiện. Câu chuyện xoay quanh các nhân vật như: Bường, Ngọc, Biên, Biên, cu Dĩnh lên rừng làm nghề thợ xẻ. Xoay quanh cách kể chuyện của Ngọc là những xung đột, và những trạng thái tình cảm, tâm lý nhân vật trong truyện được diễn ra, nhân vật tôi kể lại một cách khách quan.

Qua câu chuyện, tác giả đã phơi bày những mặt trái trong lương tâm và số phận con người. Bường - nhân vật được khắc họa với những hành động và suy nghĩ cực đoan, thiếu lương thiện. Đây có lẽ là nhân vật thể hiện những mặt xấu xa, thô lậu trong cách sống, cách làm và đối xử với con người xung quanh. Từ cách kể về tiểu sử của Bường – một tên anh chị khét tiếng, rồi đi tù, mở quán bán thịt chó, bán cây... Làm công việc gì, Bường cũng dính đến những mâu thuẫn, những bon chen ích kỉ, những cách kiếm tiền bất chấp của mình.

Thông qua nhân vật này, người đọc cảm nhận mặt xấu trong con người, đối diện với lòng tham thì con người trở nên nhỏ bé và bất chấp. Phim *Những người thợ xé* của đạo diễn Vương Đức cũng tái hiện lại cuộc đấu tranh giữa tốt và xấu, giữa lòng tham và lòng nhân đạo, và trên hết là con người và thiên nhiên. Bộ phim đã thể hiện, khắc họa rõ nét những xung đột giữa các nhân vật, tạo kịch tính trong cuộc đấu tranh sinh tồn của con người. Chi tiết Bường cố tình để cái cưa cưa vào chân Ngọc đã cho thấy bản chất dã thú của Bường. Đây cũng là chi tiết thể hiện bản chất con người tàn nhẫn, độc ác ngay với đồng loại của mình. Chất thơ, chất lãng mạn của bộ phim còn được thể hiện ở những dòng hồi ức của Ngọc với cô giáo Phượng, Ngọc với Quy... tạo sự điều tiết cân bằng, xoa dịu lại cảm xúc. Cùng đó, bộ phim còn mang đến những thông điệp về núi rừng, về luật nhân quả mà con người đã tạo ra. Kết thúc bộ phim là hình ảnh đau xót trước cái chết của cu Dĩnh. Một quy luật ở đời là cha làm con chịu tội. Có lẽ đây chính là một cái kết đau đớn cho những con người như Bường, mất đi những thứ quý giá con người mới nhận ra hậu quả của những gì mình làm. Bộ phim mang đến những tiếng khóc, mang đến những suy nghĩ cho chúng ta về kiếp người tồn tại trên cuộc đời này, bị bần cùng hóa vì lòng tham, lợi lộc mà bất chấp, mà quên đi những giá trị đẹp đẽ - người - vốn có.

Gọi yêu thương từ *Tâm hồn mẹ*

Tâm hồn mẹ là một truyện ngắn khá hấp dẫn và nhẹ nhàng về chủ đề gia đình của nhà văn Nguyễn Huy Thiệp. Câu chuyện xoay quanh hai đứa trẻ Thu và Đăng khi lên bảy tuổi. Đăng là đứa trẻ có hoàn cảnh đặc biệt “Khi lên hai tuổi mẹ qua đời vì sốt xuất huyết, bỏ đi lấy vợ khác, nó sống cùng ông bà”. Thu là đứa trẻ may mắn hơn Đăng khi có một gia đình hoàn chỉnh. Tính cách Thu khá mạnh mẽ nên chơi với Đăng, Thu đã trở thành một chỗ dựa tinh thần. Hai đứa trẻ đi bên nhau với những bản khoản xoay quanh câu hỏi “tâm hồn là gì?”. Mặc dù cái kết của câu chuyện có chút bi thương nhưng những dòng cảm xúc suy nghĩ của nhân vật đã để lại rất nhiều nỗi xót thương ở người đọc về tâm hồn của những đứa trẻ.

Bộ phim *Tâm hồn mẹ* của đạo diễn Huệ Giang đã xây dựng bối cảnh ở chân cầu Long Biên – nơi diễn ra mọi đời sống của những người dân lao động nghèo. Đó là cuộc sống lam lũ, nghèo khổ của những con người lao động nghèo. Hai nhân vật Thu và Đăng giữ nguyên nét ngây thơ trong trắng như trong tác phẩm truyện. Đó là những cậu bé, cô bé khao khát về một mái ấm gia đình ấm áp và hạnh phúc, khao khát yêu thương từ cha mẹ. Bộ phim chạm tới những cảm xúc rất đời thường và cao cả về những đứa trẻ, chạm tới tình yêu thương lớn lao cần cho những đứa trẻ. *Tâm hồn trẻ thơ* là một thế giới rộng lớn, thế giới đó khao khát và cần được tu dưỡng từ những yêu thương.

Chất liệu *chất* cho phim

Hầu như các phim chuyển thể từ tác phẩm văn học của nhà văn Nguyễn Huy Thiệp đều được các đạo diễn giữ nguyên cốt truyện và hệ thống nhân vật. Cốt truyện chính là một yếu tố quan trọng trong bất kì tác phẩm văn học nghệ thuật nào. Do đó, công việc của người đạo diễn ở đây không phải là *sao chép* mà là sáng tạo bằng ngôn ngữ riêng của mình. Từ những truyện ngắn của

nhà văn Nguyễn Huy Thiệp lên phim, chúng ta thấy được những điểm tương đồng từ thông điệp văn chương, mạch truyện xoay quanh số phận con người với những ẩn ức, buộc người đọc, người xem phải suy luận. Hoặc như những nhân vật trong truyện ngắn của nhà văn Nguyễn Huy Thiệp được xây dựng ở nhiều phương diện, đa tính cách, biểu hiện cho những con người trong cuộc sống. Ở mảng đề tài nào, nhà văn cũng tạo dấu ấn cho mình trong cách xây dựng tính cách và hành động của nhân vật. Những bộ phim được chuyển thể từ tác phẩm của ông không chỉ

giữ được tinh thần đó mà còn làm cho nó thật hơn, mang nhiều cảm xúc hơn.

Đọc tác phẩm của nhà văn Nguyễn Huy Thiệp chúng ta không thể không đặt ra câu hỏi cho chính chúng ta, cho chính cuộc sống này, bởi ông đã dùng một trái tim ấm nóng của tình yêu con người, yêu cuộc sống để viết lên. Chính vì yêu những tác phẩm của ông cho nên những bộ phim cùng tên cũng thực sự chạm tới trái tim người xem với những cảm xúc rất riêng và sâu sắc.

* Thạc sĩ, Giảng viên, Trường Đại học Sân khấu – Điện ảnh Hà Nội

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đỗ Thị Ngọc Diệp (2010), *Vấn đề chuyển thể tác phẩm văn học sang tác phẩm điện ảnh (Từ góc nhìn tự sự)* - Luận văn Thạc sĩ,
2. Nguyễn Mạnh Lâm, Trần Duy Hinh, Trần Trung Nhân (2002), *Văn học dân gian và nghệ thuật tạo hình điện ảnh*, NXB. Văn học, Hà Nội
3. Nguyễn Huy Thiệp (2005), *Truyện ngắn*, NXB. Hội Nhà văn, Hà Nội.
4. Minh Trí (2012), *Mối quan hệ giữa văn học và điện ảnh*, Tạp chí Văn hóa Nghệ thuật (số 12).

*Ngày tạp chí nhận được bài: 12/10/2025; Ngày nhận xét, phản biện: 18/10/2025
Ngày quyết định đăng: 4/11/2025; Ngày đăng: 5/12/2025*